

Michał Grudziński

CHARAKTERYSTYKA SPOSOBÓW POZYSKIWANIA ŚRODKÓW FINANSOWYCH OD PODMIOTÓW SEKTORA BANKOWEGO

Wstęp

Przedsiębiorstwo do sprawnego prowadzenia działalności gospodarczej potrzebuje określonych zasobów. Dzieli się je na trzy podstawowe kategorie: praca, kapitał i ziemia. Zapotrzebowanie firm na finansowanie działalności dotyczy drugiego z wymienionych zasobów – kapitału. Potrzeby te ogólnie można podzielić na związane z bieżącym funkcjonowaniem firmy i inwestycyjne. Powinny one służyć do osiągnięcia nadrzędnego celu prowadzenia działalności gospodarczej, jakim jest maksymalizacja wartości firmy. W finansowaniu działalności gospodarczej istotne znaczenie mają środki finansowe pochodzące z sektora bankowego, który w obecnej formie zaczął rozwijać się w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Blisko dwadzieścia lat funkcjonowania sektora bankowego w Polsce zaowocowało powstaniem wielu produktów bankowych, które w coraz większym stopniu odpowiadają na potrzeby przedsiębiorstw. Celem artykułu jest przedstawienie wybranych produktów finansowych, pozwalających przedsiębiorstwom na pozyskanie środków finansowych z sektora bankowego.

1. Prawne uwarunkowania działalności banków

Zasady prowadzenia działalności bankowej, tworzenia i organizacji banków, oddziałów i przedstawicielstw banków zagranicznych, a także oddziałów instytucji kredytowych określa w Polsce ustawa Prawo bankowe. W artykule 5 tej ustawy wśród wielu czynności właściwych bankom wyróżniono między innymi:

- udzielanie kredytów,
- udzielanie i potwierdzanie gwarancji bankowych oraz otwieranie i potwierdzanie akredytyw,
- udzielanie pożyczek pieniężnych,
- operacje czekowe i wekslowe oraz operacje, których przedmiotem są warianty,
- udzielanie i potwierdzanie poręczeń.

Wymienione czynności mogą być wykonywane wyłącznie przez banki, oddziały banków zagranicznych, oddziały instytucji kredytowych lub inne jednostki organizacyjne uprawnione do tego na podstawie odrębnej ustawy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, jednostkami organizacyjnymi uprawnionymi do udzielania kredytów są także Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe¹.

2. Istota i rodzaje kredytów bankowych

Kredyt bankowy jest zawartą w formie pisemnej umową między bankiem a kredytobiorcą. W polskim prawodawstwie pojęcie umowa kredytu bankowego zdefiniowane zostało w ustawie Prawo bankowe. Zgodnie z art. 69 ust. 1 tej ustawy „przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu”².

¹ I. Próchnicka-Grabias, A. Szelągowska, *Finansowanie działalności gospodarczej w Polsce*, CeDeWu.pl, Warszawa 2006, s. 14.

² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku Prawo bankowe, DzU 1997, nr 140, poz. 939, z późn. zm.

Kredyty bankowe służyć mogą zarówno finansowaniu działalności bieżącej przedsiębiorstwa jak i finansowaniu jego działalności inwestycyjnej. Biorąc pod uwagę to kryterium, można wyróżnić dwie podstawowe grupy kredytów:

- a) kredyty obrotowe, które służą do finansowania bieżącej działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, najczęściej mające charakter krótkoterminowy;
- b) kredyty inwestycyjne, które mają charakter długoterminowy i są wykorzystywane do finansowania rzeczowych przedsięwzięć inwestycyjnych³.

W literaturze niektórzy autorzy wyróżniają także trzecią grupę kredytów – kredyty wekslowe, które podobnie jak kredyty obrotowe służą przede wszystkim do finansowania działalności bieżącej przedsiębiorstwa⁴. Najczęściej spotykane rodzaje kredytów bankowych przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Rodzaje kredytów bankowych

Rodzaj kredytu	Grupa kredytów	Przeznaczenie	Okres kredytowania	Warunki uzyskania
1	2	3	4	5
Kredyt w rachunku bieżącym	kredyty obrotowe	finansowanie działalności bieżącej	do 12 miesięcy	posiadanie przez określony czas rachunku bankowego
Kredyt w rachunku kredytowym, w tym:				
– kredyt płatniczy	kredyty obrotowe	finansowanie działalności bieżącej	do 30 dni	wysokość średniomiesięcznych wpływów środków pieniężnych na rachunek bieżący w okresie 6 miesięcy
– kredyt rewolwingowy	kredyty obrotowe	finansowanie działalności bieżącej	do 3 kwartałów	–
Kredyt dyskontowy	kredyty wekslowe	finansowanie działalności bieżącej	do 12 miesięcy	–

³ J. Bednarz, E. Gostomski, *Finansowanie działalności gospodarczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, s. 60.

⁴ R. Jagiełło, *Bankowość korporacyjna w Polsce*, „Bank i Kredyt” 2005, nr 6, s. 14.

1	2	3	4	5
Kredyt akceptacyjny	kredyty wekslowe	finansowanie działalności bieżącej	do 12 miesięcy	–
Kredyt inwestycyjny	–	finansowanie nakładów inwestycyjnych	powyżej 12 miesięcy	udział własny przedsiębiorstwa w finansowaniu przedsięwzięcia inwestycyjnego

Źródło: opracowanie własne.

Kredyt w rachunku bieżącym zwiększa saldo debetowe rachunku bieżącego przedsiębiorstwa do określonego umową kredytową limitu. Umowa ta upoważnia kredytobiorcę do wydawania zleceń płatniczych, które bank zobowiązuje się wykonać do wysokości przyznanego kredytu. Rachunek bieżący pełni od tego momentu podwójną funkcję, zarówno rachunku rozliczeniowego, jak i rachunku kredytowego. Dopóki przedsiębiorstwo posiada własne środki finansowe na rachunku, dopóty wszelkie wypłaty zmniejszają stan posiadania tych środków i dopiero, gdy wyczerpią się one całkowicie, zostanie uruchomiony kredyt. Wysokość kredytu w rachunku bieżącym jest ustalana indywidualnie, w zależności od potrzeb oraz wysokości i częstotliwości obrotów na rachunku bieżącym kredytobiorcy. Kredyt ten ma charakter odnawialny, co oznacza, że wszelkie wpływy na rachunek zmniejszają automatycznie wysokość wykorzystanego kredytu. W praktyce jest używany techniczny termin bankowy „wolna marża kredytowa”, oznaczający różnicę między kwotą przyznanego kredytu a kwotą faktycznego zadłużenia, czyli salda debetowego tego rachunku⁵.

Kredyt w rachunku bieżącym przeznaczony jest przede wszystkim do pokrycia bieżących zobowiązań, na które chwilowo brakuje własnych środków finansowych. Kredyt ten służy więc przedsiębiorstwom do zapewnienia bieżącej płynności finansowej. Z punktu widzenia kredytobiorcy niewątpliwą zaletą kredytu w rachunku bieżącym jest szybki dostęp do przyznanego środków pieniężnych oraz możliwość elastycznego wykorzystywania przyznanego limitu w zależności od aktualnej sytuacji płatniczej. Największą wadą tego kredytu jest oprocentowanie, które znacznie

⁵ J. Bednarz, E. Gostomski, *op.cit.*, s. 58–59.

przewyższa przeciętne oprocentowanie zwykłych kredytów gospodarczych przyznanych na taki sam okres⁶.

Kredyt w rachunku kredytowym udzielany jest w specjalnie w tym celu utworzonym rachunku kredytowym, w którym bank pozostawia do dyspozycji kredytobiorcy przewidziane w umowie kredytowej środki finansowe. Dokonywanie operacji między rachunkiem bieżącym a kredytowym wymaga oddzielnych dyspozycji i przebiegowań. Dzięki temu bank może lepiej kontrolować sposób wykorzystania i spłaty kredytu. Udostępnienie kwoty kredytu może nastąpić albo jako jednorazowe postawienie do dyspozycji kredytobiorcy całej kwoty albo przez sukcesywne przekazywanie jej części w kolejnych transzach. Kredyt może być również spłacony na dwa sposoby: albo w ratach, albo jednorazowo na koniec okresu kredytowania. Warunki udostępnienia i spłaty przyznanego kredytu ustalane są dla każdego klienta indywidualnie⁷. Kredyt w rachunku kredytowym może być zarówno odnawialny jak i nieodnawialny. Kredyt odnawialny zbliżony jest do kredytu w rachunku bieżącym, z tą jednak różnicą, że kredytobiorca musi dokonywać spłat na rachunek kredytowy. Kredyt nieodnawialny udzielany jest do wysokości przyznanego limitu, a dokonywane spłaty nie powodują jego odnowienia. W praktyce gospodarczej kredyt w rachunku kredytowym ma różne odmiany. Najczęściej spotyka się kredyt docelowy, kredyt kasowy, kredyt na pokrycie wymagalnych zobowiązań, kredyt sezonowy, kredyt w formie linii kredytowej, kredyt płatniczy, kredyt rewolwingowy (odnawialny)⁸.

Kredyt inwestycyjny jest kredytem długoterminowym, udzielanym na sfinansowanie wydatków inwestycyjnych związanych z prowadzeniem oraz rozwojem działalności gospodarczej. Jest wykorzystywany do sfinansowania przedsięwzięć inwestycyjnych związanych z odtworzeniem, modernizacją lub powiększeniem majątku trwałego przedsiębiorstwa. Środki finansowe pozyskane za jego pomocą są przeznaczane na zakup nieruchomości, budowę nowych lub rozbudowę już istniejących linii produkcyjnych oraz zakup maszyn i urządzeń. Kwota kredytu udostępniana jest do dyspozycji kredytobiorcy stosownie do jego indywidualnych potrzeb, można go bowiem wykorzystać jednorazowo lub na przykład w transzach dostosowanych do terminarza realizacji inwestycji⁹. W większości przypadków warunkiem uzyskania

⁶ I. Pruchnicka-Grabias, A. Szelągowska, *op.cit.*, s. 15–16.

⁷ J. Bednarz, E. Gostomski, *op.cit.*, s. 59–60.

⁸ I. Pruchnicka-Grabias, A. Szelągowska, *op.cit.*, s. 15–16.

⁹ *Ibidem*, s. 20.

kredytu inwestycyjnego jest udokumentowanie efektywności ekonomicznej, słuszności inwestycji, przewidywanych zysków, amortyzacji gwarancji bankowych oraz dobrze przygotowanych kosztorysów i planów finansowych. W celu zmniejszenia ryzyka kredytowego banki niejednokrotnie wymagają również udziału własnego kredytobiorcy w planowanej inwestycji. Wkład ten w zależności od rodzaju planowanego przedsięwzięcia wynosi od 10% do 20% wartości inwestycji netto. Przyjęcie takiego rozwiązania wynika z założenia, że kredytobiorca ryzykujący własnym kapitałem będzie bardziej zainteresowany powodzeniem realizowanej inwestycji¹⁰. W praktyce gospodarczej oprócz standardowego kredytu inwestycyjnego wiele banków oferuje również różne kredyty docelowe, wśród których na wyróżnienie zasługują: kredyt na zakup środka transportu, kredyt termomodernizacyjny, kredyt na zakup nieruchomości. Z informacji przedstawionych w tabeli 2 wynika, że na koniec 2007 roku kredyty dla przedsiębiorców stanowiły blisko połowę wszystkich udzielanych w tym okresie kredytów. Warto przy tym zaznaczyć, że w pierwszym półroczu 2008 roku wartość kredytów udzielonych sektorowi przedsiębiorstw zwiększyła się o 13,7% (rok do roku o 24,3%) z 171,7 mld zł do 195,3 mld zł. Kredyty udzielane przedsiębiorcom były przeznaczone przede wszystkim na finansowanie działalności bieżącej.

Tabela 2. Kredyty sektora niefinansowego w 2007 roku wartość nominalna (mln zł)

	Sektor bankowy ogółem	Banki komercyjne	Oddziały instytucji kredytowych	Banki spółdzielcze
Kredyty ogółem	427 552,9	384 169,9	15 531,7	27 851,4
– złote	319 264,4	279 951,3	11 471,4	27 841,9
– dewizy	108 288,5	104 218,6	4 060,3	9,5
Kredyty dla przedsiębiorstw	171 715,7	159 024,1	7 163,8	5 527,8
– na działalność bieżącą	90 583,1	82 522,4	5 263,2	2 797,5
– inwestycyjne	46 808,8	43 230,6	1 573,1	2 005,1
– na nieruchomości	34 323,8	33 271,1	327,5	725,2

Źródło: A. Kotowicz, *Informacja o sytuacji banków 2008/06*, KNF.

¹⁰ *Ibidem*.

Wysoki popyt przedsiębiorstw na kredyty odzwierciedla korzystne perspektywy rozwoju gospodarki. Należy jednak odnotować zmniejszenie dynamiki kredytów na nieruchomości, co może sugerować ograniczenie inwestycji w tym sektorze gospodarki z powodu zmniejszenia się popytu przy obecnym poziomie cen, a być może także pogorszenia sytuacji finansowej deweloperów.

3. Pożyczka bankowa jako specjalna forma kredytu bankowego

W polskim prawodawstwie umowa pożyczki została uregulowana przepisami Kodeksu cywilnego. Zgodnie z art. 720 tej ustawy, „przez umowę pożyczki dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości”. Pożyczki bankowe są szczególną formą pożyczek. Ich wyjątkowość polega między innymi na tym, że mogą być udzielane wyłącznie w formie pieniężnej. Wynika to z ustawy Prawo bankowe, która w tym przypadku stanowi uzupełnienie przepisów Kodeksu cywilnego. Sposób spłaty i oprocentowania pożyczek bankowych określono w art. 78 ustawy Prawo bankowe. Na jego mocy „do umów pożyczek pieniężnych zawieranych przez bank stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zabezpieczenia spłaty i oprocentowania kredytu”¹¹.

Niektórzy eksperci jako szczególną formę pożyczki traktują również kredyt bankowy¹². Między pożyczką pieniężną a kredytem bankowym jest jednak kilka zasadniczych różnic. Po pierwsze, umowa pożyczki przenosi na pożyczkobiorcę własność określonej ilości pieniędzy, natomiast umowa kredytowa pozostawia jedynie do dyspozycji kredytobiorcy kwotę środków pieniężnych, występujących w formie bezgotówkowego pieniądza bankowego, określonego jako limit, do wysokości którego kredytobiorca może się zadłużać w ustalonym okresie. Ponadto w umowie kredytu konieczne jest określenie celu, na jaki mają być przeznaczone pozyskane środki pieniężne. Wykorzystanie kredytu niezgodnie z celem podanym w umowie upoważnia kredytodawcę do wypowiedzenia umowy kredytu. W umowie pożyczki określenie celu, na jaki zostaną przeznaczone środki pieniężne, nie jest wymagane

¹¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku Prawo bankowe...

¹² Temat ten opisuje szerzej W. Popiołek, *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 1998, s. 308.

obligatoryjnie. Kredyt jest zawsze zobowiązaniem odpłatnym, natomiast pożyczka – jeśli nie jest udzielana przez bank – może mieć charakter darmowy. Umowy kredytu zawierane przez banki zawsze są sporządzane w formie pisemnej, natomiast umowy pożyczki mogą być zawierane w dowolnej formie. Wyjątek stanowi pożyczka bankowa, która podobnie jak kredyt wymaga formy pisemnej¹³.

4. Gwarancje bankowe

Definicje gwarancji bankowej zawarto w art. 81 ustawy Prawo bankowe. Na jego mocy „gwarancją bankową jest jednostronne zobowiązanie banku-gwaranta, że po spełnieniu przez podmiot uprawniony (beneficjenta gwarancji) określonych warunków zapłaty, które mogą być stwierdzone określonymi w tym zapewnieniu dokumentami, jakie beneficjent załączy do sporządzonego we wskazanej formie żądania zapłaty, bank ten wykona świadczenie pieniężne na rzecz beneficjenta gwarancji – bezpośrednio albo za pośrednictwem innego banku”¹⁴. Stronami gwarancji bankowej są:

- zleceniodawca, na którego polecenie bank gwarantujący wystawia gwarancję,
- beneficjent gwarancji, na którego rzecz wystawiana jest gwarancja,
- bank udzielający gwarancji.

W praktyce gospodarczej występują różne rodzaje gwarancji bankowych, a spośród najczęściej spotykanych na wyróżnienie zasługują następujące:

- gwarancja wadialna,
- gwarancja przetargowa,
- gwarancja należytego wykonania umowy lub kontraktu,
- gwarancja zwrotu zaliczki,
- gwarancja otwarcia akredytywy,
- gwarancja zapłaty za dostawę towaru lub też wykonania usługi,
- gwarancja zapłaty cła,
- gwarancja spłaty kredytu,
- gwarancja spłaty rat leasingowych,

¹³ G. Kozuń-Cieślak, *Obligacje komunalne – instrument dłużny dla jednostek samorządu terytorialnego*, PWE, Warszawa 2008, s. 48.

¹⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku Prawo bankowe...

- gwarancja zapłaty z innych tytułów, na przykład wykupu inkasa, weksła,
- regwarancja.

Gwarancja ma na celu zapewnienie jej beneficjentowi dotrzymania umowy przez kontrahenta. Jeśli umowa nie zostanie dotrzymana, to bank wypłaca beneficjentom określoną kwotę pieniędzy. Gwarancja jest niezależnym zobowiązaniem banku i nie może być odwołana, chyba że przewidziano to w jej treści. Płatność z tytułu gwarancji dokonywana jest zwykle po złożeniu pisemnego oświadczenia beneficjenta. Warunki umowy gwarancji bankowej, jej wysokość i okres ważności są określone w liście gwarancyjnym i ustalane indywidualnie dla każdego klienta. Gwarancja bankowa ma zabezpieczyć beneficjenta gwarancji nie tylko przed ryzykiem niewypłacalności, lecz również przed ryzykiem długoterminowego i trudnego dochodzenia roszczeń.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę prawie 20 lat funkcjonowania polskich przedsiębiorstw w warunkach wolnego rynku, należy założyć, że rynek usług i produktów finansowych dla klientów korporacyjnych w Polsce jest jeszcze dojrzewający. Rozwój rynku tego typu usług stał się szybszy dzięki zagranicznym bankom, które otwierając własne placówki bądź przejmując polskie banki, wniosły *know-how* budowane przez wiele na rynkach rozwiniętych. Dzięki temu standardowa gama produktów dłużnych, takich jak kredyty obrotowe, inwestycyjne itp., systematycznie się poszerza o coraz bardziej wyrafinowane produkty transakcyjne. Korzyść z takiego rozwoju sytuacji jest, oczywiście, mają zarówno klienci, którzy mogą bardziej efektywnie zarządzać swoimi finansami, jak i instytucje finansowe, które dzięki szerokiej ofercie mogą znacznie zwiększać swoje przychody. Bardzo ważnym aspektem rozwoju sytuacji na polskim rynku bankowości korporacyjnej jest zmiana procesów analitycznych i decyzyjnych związanych ze zdolnością kredytową i oceną wiarygodności klienta. Dynamiczny przyrost potencjalnych klientów oraz strategie banków narzucające corocznie duże przyrosty wartości obsługiwanych portfeli wymuszają zmiany w procedurach, prowadzące do większej odpowiedzialności spoczywającej na pracownikach szczebla operacyjnego. Dotyczy to zarówno obsługi związanej z ofertą, procedurą ratingową jak i decyzji kredytowych, które w wielu bankach zapadają na szczeblu oddziału regionalnego. Dzięki tym zmianom możliwe jest mniej czaso-

chłonne uruchamianie produktów. Umożliwia to również zmniejszenie obowiązków formalnych nakładanych na klientów.

WAYS OF GAINING FUNDS FROM BANKING SECTOR

Summary

Financing as well as operating as investment activities requires searching for funds from various sources of capital. Depending on the economic situation, adopted strategy and current market situation companies choose between equity and debt. In this paper there was presented an analysis of the source of capital available in banking sector.

Translated by Michał Grudziński